СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Проф. д-р Атанас Атанасов – Зам. ректор „Научноизследователска дейност и развитие на кадрите“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Анета Денева
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Галина Чиприянова
Full Professor Carlos Coelho, PhD
Full Professor Jan Polowczyk, PhD
Full Professor Тадија Ђукић, PhD
Assoc. Prof. Tatiana Manasterska, PhD

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ

Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2522-2 - Печатно
ISBN 978-954-23-2523-9 - Онлайн

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

ОБЕКТ, ЦЕЛ И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЪВРЕМЕННОТО НАЦИОНАЛНО СТОПАНСТВО
Проф. д.ик.н Росица Чобанова 7

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ
Проф. д-р Андрей Захариев, докт. Илиан Илчев 15

PARALLEL ANALYSIS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE LARGE LISTED COMPANIES FROM THE TOURISM SECTOR
Prof. Stefan Simeonov, PhD, PhD student Alexey Gudev 22

МОДЕЛЪТ ЗА АНАЛИЗ „ДЮ ПОНТ“ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 32

ЗА ЛИПСВАЩАТА ВРЪЗКА МЕЖДУ ДАНЪЧНАТА АВТОНОМНОСТ НА ОБЩИНИТЕ И МЕСТНАТА СТОПАНСКА АКТИВНОСТ
Доц. д-р Людмил Найденов 41

ВЛИЯНИЕ НА НАРАСТВАЩАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ГРАЖДАНИ ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ
Доц. д-р Николай Нинов 49

ПАЗАРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРОМЯНАТА НА УЧАСТИЕТО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФОНДОВЕТЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 58

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „КАСКО НА МПС“ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Доц. д-р Румен Ерусалимов 66

РОЛЯТА НА ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ФОРМИРАНЕТО И ПОВИШАВАНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ГРАМОТНОСТ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 73

АНАЛИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ТОП 10 НА HEALTHTECH СТАРТЪПИТЕ В БЪЛГАРИЯ (СПОРЕД КЛАСАЦИИТЕ НА TRACXN)
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 80

РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕТО В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 91

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД УМЕНИЯТА НА РАБОТНАТА СИЛА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 100

СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЧРЕЗ ALTMAN'S Z-SCORE МОДЕЛ
Ас. д-р Силвия Заркова 105

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III
Д-р Беатрис Любенова 111

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Докт. Васил Василев 123

ШОКОВИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА В БЪЛГАРИЯ И ЕС – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Горян Милев 131

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ЕВОЛЮЦИЯ НА ДАНЪЧНАТА ОСНОВА В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Ивайло Здравков 141

СЪСТОЯНИЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ - ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Докт. Пламен Илиев 150

ИКОНОМИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА: МОДЕЛИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И COVID-19
Докт. Станислав Младенов 159

РЕГИОНАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЯ И ДИВЕРГЕНЦИЯ НА ЦЕНОВИТЕ РАВНИЩА НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ
Докт. Цондю Цондев 169

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРИХОДИ В ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА
Проф. д-р Атанас Атанасов 183

NEAR-EXACT DISTRIBUTIONS AND FINITE FORM REPRESENTATIONS: PROBLEMS THEY CAN SOLVE
Full Professor, Ph.D. & Hab., Carlos A. Coelho 190

НОРМАТИВНАТА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ОТНОСНО ОПОВЕСТЯВАНЕТО НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НАДЕЖДНА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БАНКИТЕ
Доц. д-р Венцислав Вечев 198

SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN THE CONTEXT OF CHANGES IN ACCOUNTING LEGISLATION
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD,
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD 204

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 211

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПО ДОГОВОРИ ЗА СТРОИТЕЛСТВО
Доц. д-р Диана Крумова 218

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL INCLUSION IN ROMANIA, BULGARIA, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE FINANCIAL INCLUSION INDEX OF TRADITIONAL AND FINTECH SERVICES
Assoc. Prof. Eduard Hîrbu, PhD, Hîrbu Ana 226

ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 235

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СЕЗОННИТЕ КОЛЕБАНИЯ В ПОСЕЩЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА
Доц. д-р Пламен Петков, докт. Пламена Колева 247

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова 257

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ ПО АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ И ИКОНОМИКА ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА В Р БЪЛГАРИЯ
доц. д-р Росица Колева 266

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОДИТОРСКИТЕ УСЛУГИ В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 272

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Слави Генов 280

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ
Гл. ас. д-р Жельо Желев 288

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СТАНДАРТ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ 9 В МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ КОРПОРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Гл. ас. д-р Кирил Димитров 296

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 302

НЕЗАВИСИМОСТТА НА ОДИТНИТЕ КОМИТЕТИ И ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ
Докт. Румен Гъбов 308

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
Докт. Цветозария Гатева 316

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

DIGITAL THREAT ANALYSIS
Professor Serghei Ohrimenco DSc, Associate Professor Lucia Gujuman, PhD, Valeriu Cernei 329

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПОДБОРА НА ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Проф. д-р Галина Захариева, докт. Маргарита Николова 336

GENERATION Z IN POLAND AND BULGARIA: CORE VALUES AND LIFE PRIORITIES
Prof. UEP. dr hab. Dariusz Nowak, Assist. Prof. Aleksandar Lichev, PhD, Szymon Nowak..... 344

СЪВРЕМЕННОТО УПРАВЛЕНИЕ НА МАРКЕТИНГОВИЯ ПЕРСОНАЛ – СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМНИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Ваня Григорова 352

ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАБОТА В МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Доц. д-р Маргарита Шопова..... 360

POSITIVE ASPECTS AND CHALLENGES OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS
Assoc. Prof. Natalia Marinova, PhD..... 368

УСТОЙЧИВО ВНЕДРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ №: 2022-1-BG01-KA220-VET-000089399 „ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТ НА МСП В СЕКТОРА ХОРЕКА ЗА ЕФЕКТИВНО УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ (HORECA 5.0)“
Доц. д-р Христо Сирашки..... 375

ИНТЕРЕСИ И МОТИВАЦИОННИ НАГЛАСИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕНИДЖЪРА
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 382

РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова 388

ОСОБЕНОСТИ НА МЕЖДУЛИЧНОСТНИТЕ КОНФЛИКТИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ И ТЯХНОТО РАЗРЕШАВАНЕ
Гл. ас. д-р Милен Динков..... 396

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 404

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПЪТЯ НА КЛИЕНТА
Ас. д-р Стелиана Василева 412

PROTECTION OF DOCUMENT-CENTRIC SYSTEMS FROM DIGITAL THREATS
Assistant Ghenadie Belinschi 420

ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ГЪВКАВА МЕТОДОЛОГИЯ (SCRUM) НА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Д-р Андрей Йорданов 426

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

УСТРОЙСТВО НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ – ОСОБЕНОСТИ, РЕГЛАМЕНТИ, ПРОБЛЕМИ
Проф. д-р Гена Велковска 437

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 446

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT CHALLENGES OF RETAIL AND WHOLESALE BUSINESSES IN UKRAINE
Prof., Doctor of Economics, Olena Khadzhynova, Assoc. Prof., Candidate of Economic Sciences, Larysa Kapranova, Ph. D., Roman Sharanov 456

НЯКОИ ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ МЕНИДЖМЪНТА НА СТОПАНСКИТЕ ДВОРОВЕ
Доц. д-р Валери Велковски..... 462

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
Доц. д-р Виолета Блажева **473**

ЕКО-ЕФЕКТИВНИ СТРАТЕГИИ
Доц. д-р Елена Йорданова **478**

INNOVATION AND INDUSTRY 5.0 – SOME CONNECTIONS AND OPPORTUNITIES
Assoc. Prof., Iskra Panteleeva, PhD **483**

OPPORTUNITIES FOR INDUSTRIAL BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH TECHNOLOGICAL INNOVATIONS
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD, PhD Student Kalin Borisov **491**

ПРОМОТИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ
Доц. д-р Любка Илиева **499**

ЛОГИСТИЧНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА, ОРГАНИЗА-ЦИОННАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИВОВАРНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов **506**

ПРОУЧВАНЕ НА РЕЛАЦИЯТА МЕЖДУ ДИГИТАЛНИТЕ УМЕНИЯ ЗА ПАЗАРУВАНЕ И РАЗПОЛАГАЕМИТЕ ДОХОДИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Симеонка Петрова **516**

ИКОНОМИЧЕСКАТА СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21 ВЕК
Гл. ас. д-р Ваня Ганева **522**

TRANSFORMATION OF CONSUMER ONLINE PURCHASING BEHAVIOUR IN THE EUROPEAN UNION
Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD **529**

METHODS FOR GENERATING INNOVATIONS IN BULGARIAN ENTERPRISES
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, Ph.D. **537**

РОЛЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 545

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докт. Виктор Маринов 551

HUMAN RESOURCES IN THE AGE OF DIGITALIZATION
PhD Student Denitsa Gharkova-Zaharieva 557

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ

Гл. ас. д-р Юлиян Господинов[1]

Резюме: *Концепцията за отворените иновации се развива изключително динамично през последните 20 години. Тя води началото си от 2003 г. и се свързва с името на Henry Chesbrough. Настоящата разработка е насочена към разкриване същността на отворените иновации и извеждане на техните основни характеристики, в сравнение с традиционния модел на затворените иновации. Направен е опит за откроряване на най-съществените ползи и предизвикателства пред прилагането на отворени иновации, както и за тяхното класифициране.*

Ключови думи: *отворена иновация, затворена иновация, бизнес модел, входящи, изходящи, свързани и съвместни отворени иновации*
JEL: O31, O12, O21, D23, L21, M19
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.49

ESSENCE AND MAIN CHARACTERISTICS OF OPEN INNOVATIONS

Head Assist. Prof. Yuliyan Gospodinov, PhD

Abstract: *The concept of open innovations has developed extremely dynamically in the last 20 years. It dates back to 2003 and is associated with the name of Henry Chesbrough. The current research paper is aimed at revealing the essence of open innovations and deriving their main characteristics, compared to the traditional model of closed innovation. An attempt has been made to discover the most significant benefits and challenges to the implementation of open innovation, as well as to classify them.*

Key words*: open innovation, closed innovation, business model, outside-in, inside-out, coupled, and collaborative open innovations*
JEL: O31, O12, O21, D23, L21, M19
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.49

1. Дефиниране на отворените иновации (ОИ)

Концепцията за отворените иновации води своето начало от 2003 г., когато Henry Chesbrough дефинира ОИ като възможност ценни идеи да дойдат отвътре или извън дадена компания и да отидат към пазара както през, така и извън компанията. Този подход поставя външните идеи и

[1] y.gospodinov@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

външните пътища към пазара на същото ниво на важност като това, запазено за вътрешните идеи и пътища. (Chesbrough, 2003: 43).

Chesbrough преработва своята първоначална дефиниция през 2006 г., като съгласно новата редакция, ОИ е използването на целенасочени входящи и изходящи потоци на знания за ускоряване на вътрешните иновации и съответно разширяване на пазарите за външна употреба на иновациите. (Chesbrough, 2006: 1).

Развивайки концепцията за бизнес моделите, през 2014 г. той предлага още една дефиниция на ОИ като иновационен процес, базиран на целенасочено управлявани потоци от знания през организационните граници, използвайки парични и непарични механизми, в съответствие с бизнес модела на организацията. (Chesbrough and Bogers, 2014, p. 17).

Много други автори добавят свои дефиниции на ОИ, акцентирайки върху отделни техни характеристики. Според някои от тях, в съвременните условия фирмите „открито“ черпят иновационни идеи от клиенти, доставчици, конкуренти, университети, изследователски институти и други, и все повече разчитат на външни иновации за нови продукти и процеси. Този модел на ОИ е в контраст с така наречения традиционен „затворен модел” на иновациите от миналото, в който фирмите разчитат предимно на своите отдели „Научна и развойна дейност” (*R&D, бел. авт.*) за разработване на нови продукти и процеси. (Нетов и Семова, 2010: 1-2)

Дефиниции правят още много изследователи. (Ennomotive), (Open Innovation), (Open Innovation - Definitions, Benefits and Examples), (European Commission, 2016), (HYPE), (Yoon, Shin, Lee, 2016), (Capgemini Research Institute, 2023). Общото между всички тях е разбирането, че ОИ е подход, който се превърна във важен инструмент за управление през последните години. Става въпрос за извеждане на идеи и знания от компанията и включване на външни източници (екосистеми) като клиенти, изследователи и партньори. Чрез достъпа до външни идеи компаниите могат да завладеят нови пазари и да подобрят конкурентното си предимство. (Könighofer, 2023)

Въз основа на представените по-горе дефиниции могат да се изведат главните характеристики на отворените иновации. Това са: (Jain 2023)

• Сътрудничество: ОИ наблягат на сътрудничеството и партньорствата с външни субекти като клиенти, доставчици, изследователски институции, стартиращи фирми и дори конкуренти.

• Външен принос: При ОИ организациите активно търсят външни приноси и идеи, за да допълнят своите вътрешни усилия за научноизследователска и развойна дейност. Това може да включва събиране на информация от клиенти, краудсорсинг на идеи, сътрудничество с външни експерти или лицензиране на технологии от други компании.

• Споделяне на знания: ОИ насърчават споделянето на знания, информация и опит през организационните граници. Те насърчават обмена на

идеи чрез платформи, мрежи и сътрудничество, позволявайки потока на информация между различни заинтересовани страни.

• Входящи и изходящи иновации: ОИ включват както входящи, така и изходящи подходи. Входящите иновации се отнасят до придобиването на външни идеи, технологии и знания, докато изходящите иновации се фокусират върху използването на вътрешни активи чрез лицензиране или комерсиализиране с външни партньори.

• Итеративни и гъвкави: ОИ признават, че иновационният процес е итеративен и често изисква гъвкавост и адаптиране. Те насърчават непрекъснатото учене, експериментиране и вериги за обратна връзка за усъвършенстване и подобряване на идеи и решения.

• Развитие на екосистеми: ОИ насърчават развитието на иновационни екосистеми, където организациите могат да се свързват, да си сътрудничат и да споделят ресурси. Тези екосистеми могат да включват технологични клъстери, инкубатори, ускорители и платформи за сътрудничество, които улесняват взаимодействието и обмена на знания.

• Споделяне на риска и ползите: ОИ признават, че рисковете и ползите, свързани с иновациите, могат да бъдат споделени между различни партньори. Това включва споделени инвестиции, съвместни предприятия, лицензионни споразумения или модели за споделяне на приходите, които позволяват на множество заинтересовани страни да се възползват от успешни иновации.

• Подход, ориентиран към клиента: ОИ поставят силен акцент върху разбирането на нуждите на клиентите и включването на клиентите в иновационния процес. Те се стремят да създават стойност чрез активно ангажиране на клиентите в предоставянето на обратна връзка, идеи и прозрения.

Обобщавайки горепосочените дефиниции и същностни черти, може да направим извод, че основната цел на ОИ е достъпът до по-широка гама от идеи, експертен опит и ресурси, отколкото би било възможно само с вътрешна научноизследователска и развойна дейност, като по този начин се увеличава вероятността за разработване на успешни иновации и подобряване на цялостната конкурентоспособност на компанията. (ITONICS)

2. Сравнение между отворени и затворени иновации

Всички дефиниции на ОИ правят ясно разграничение между тях, от една страна, и традиционните иновационни стратегии и прилагането на традиционни модели за разработване и внедряване на иновации, т.е. затворените иновации, от друга.

Обобщавайки изследванията на редица автори (Гълъбова, 2020), (ITONICS), (Ennomotive), (Könighofer, 2023), (Smith, Gay and Montagnon, 2020), може да се каже, че за затворените иновации е характерно създаването им изцяло в рамките на отделните бизнес организации, посредством използване на техния иновационен, трудов и финансов капацитет. Те са плод

на усилията главно на една организация и резултат от нейната научно-изследователска и развойна дейност, поради което са функция на собствения й изследователски, финансов и човешки потенциал. Тъй като организационният капацитет на отделните организации е ограничен, те разполагат с ограничени възможности за иновиране.

Затворената иновация разчита на идеята, че вътрешната експертиза (идеи), заедно с итеративен процес за управление на тази експертиза, могат устойчиво да създават нови бизнеси. Информацията се съхранява в рамките на компанията и не се споделя с външни лица. (Isomäki, 2018)

В таблицата по-долу е представена съпоставка на принципите на затворените и отворените иновации:

Таблица 1. Принципи на затворените и отворените иновации

Принципи на затворените иновации	**Принципи на отворените иновации**
Умните хора в областта работят за нас.	Не всички умни хора работят за нас, така че трябва да намерим и да използваме знанията и опита на ярки хора извън нашата компания.
За да печелим от научноизследователска и развойна дейност, трябва сами да я открием, разработим и насочим към пазара.	Външната научноизследователска и развойна дейност може да създаде значителна стойност; вътрешната научноизследователска и развойна дейност е необходима, за да се претендира за част от тази стойност.
Ако го открием сами, първи ще го пуснем на пазара.	Не е нужно да инициираме изследването, за да спечелим от него.
Компанията, която първа представи иновация на пазара, ще спечели.	Изграждането на по-добър бизнес модел е по-добро от това първи да стигнем до пазара.
Ако създадем най-много и най-добрите идеи в индустрията, ще спечелим.	Ако използваме най-добре вътрешните и външните идеи, ще спечелим.
Трябва да контролираме нашата интелектуална собственост (IP), така че нашите конкуренти да не печелят от нашите идеи.	Трябва да печелим от използването на нашата IP от други и трябва да купуваме чужда IP винаги, когато това подобрява нашия бизнес модел.

Източник: Open Innovation. https://openinnovation.eu/open-innovation/

Докато привържениците на затворените иновации обикновено виждат сътрудничеството с външни страни като тромаво, неуправляемо и потенциално опасно (особено по отношение на IP), практиците на отворените иновации вярват точно обратното, т.е. цялото знание извън границите на една организация може да бъде специфицирано и управлявано, а сътрудничеството като цяло носи стойност на компанията. (HYPE) Явно е противопоставянето между вътрешно-организационното, от една страна, и съвместното усилие и развитие, от друга.

3. Ползи от отворените иновации

ОИ предлагат ясни ползи на организациите, които ги прилагат. Сред основните от тях могат да се открояят следните:

- ОИ подпомага използването на знанието на клиентите, доставчиците, партниращите компании и изследователските институти, с които взаимодейства организацията. (Димитрова, 2018: 99)
- ОИ имат потенциала да разширят пространството за създаване на стойност: позволяват много повече начини за създаване на стойност, било то чрез нови партньори с допълващи се умения или чрез отключване на скрит потенциал в дълготрайни взаимоотношения. (Dahlander and Wallin, 2020)
- Повече възможности за развитие на идеи, по-ниски разходи, привличане на клиенти и инвеститори (Murphy, 2022)
- Пропуските в знанията и компетентността в собствената компания могат да бъдат запълнени чрез трансграничен достъп до знания; при сътрудничество с партньори разходите и рисковете могат да бъдат споделени; чрез отваряне към външния свят пазарите на нови технологии могат да бъдат идентифицирани по-бързо; засилва се компетентността на обучаващата се организация; организацията става по-адаптивна и издръжлива. (Könighofer, 2023)
- Насърчаване участието на по-широка аудитория; включване на по-подходяща аудитория; помагане на компаниите да намалят разходите; включване на клиентите в процеса на разработване на продукта; подобряване имиджа на марката; помагане на компаниите да спечелят доверие; подпомагане развитието на партньорства; помагане при намирането на експерти и таланти. (Open Innovation - Definitions, Benefits and Examples)
- Достъп до креативни и иновативни идеи извън организацията; достъп до експерти и специалисти, които не са наети от организацията; достъп до клиенти и фенове и техните прозрения и обратна връзка; възможности за създаване на нови продукти и услуги; по-кратко време за разработка и пускане на пазара; по-нисък риск и разходи за развитие; по-добра ангажираност на служителите; подобрен имидж на марката; конкурентни предимства. (HYPE)

Всички тези положителни страни на ОИ не са винаги гарантирани. Успехът или неуспехът при прилагането им зависи от административния и управленски капацитет на организациите, от качеството на планирането, комуникацията със заинтересованите страни, спецификата на дейността и много други фактори, които следва да се вземат предвид.

4. Предизвикателства пред отворените иновации

ОИ, освен ясни ползи, съдържат сами по себе си и редица рискове, които следва да се отчитат. Несъобразяването с тях или подценяването им могат съществено да повлияят на ефективността на организациите.

Сред основните предизвикателства пред използването на модела на ОИ могат да се посочат следните:

- Отвореният модел усложнява управлението на иновацията, тъй като допуска включването на участници от различни организации и институции. Това дава възможност процесът сериозно да се повлиява от множество фактори, които не могат да бъдат обект на контрол от страна на една единствена организация. По този начин комплексността и сложността на процеса нарастват. (Гълъбова, 2020: 24)
- Притеснения относно интелектуалната собственост (IP), управлението на иновационния процес, сложност при координацията и управлението, контрола на качеството и интеграцията, намирането на правилните партньори, културни и организационни бариери. (Jain, 2023)
- Неясни цели, грешен тип аудитория, намаляваща възвръщаемост, трудности пред изграждане на ефективен процес, разработване и реализиране на идеи; намиране на правилния инструмент, права на интелектуална собственост, правила и условия, негативни нагласи и притеснения, липса на ангажираност или участие, награждаване на участниците (Isomäki, 2018)
- Липса на ясни цели; организационна култура; координация и комуникация; рискове и несигурност; оценка на предложенията и идентифициране на подходящи идеи; права на интелектуална собственост. (ITONICS)
- Ефективната иновация изисква ясни и правилно изпълнени стратегии, дисциплина, лидерство и истинска иновационна култура; включва умения, инструменти и опит – и отнема време за вграждане. (Smith, Gay and Montagnon, 2020)

Горепосочените предизвикателства налагат внимателно обмисляне на използването на ОИ, съобразяване с множество фактори, голяма част от които са извън полето на действие и възможност за влияние на конкретната организация.

5. Видове отворени иновации

В литературата липсва единно становище относно видовете ОИ. Някои автори ги класифицират в две групи: входящи и изходящи. (Open Innovation: definition and explanation) Входящата иновация е свързана със снабдяване и придобиване на експертен опит извън организацията и сканиране на външната среда за нова информация за идентифициране, избор, използване и интернализиране на идеи. Изходящата иновация е целенасочена комерсиализация и улавяне на вътрешно разработени идеи във външната среда на организацията. Това може да стане чрез селективно разкриване на продукт на журналисти и рецензенти или чрез селективна продажба на технологията или услугата на клиенти с оглед получаване на обратна връзка.

Други ги делят на три категории: входяща ОИ или процес отвънавътре, изходяща ОИ или процес отвътре-навън, сдвоени (свързани) ОИ. (Könighofer, 2023), (Pop, 2022), (HYPE. Open Innovation: Nearly everything

you need to know) Докато за първите две дефинирането е ясно и следва логиката на горната класификация, то свързаните иновации се характеризират с комбиниране на входящи и изходящи потоци на знания.

Трети ги обособяват в четири групи: иновация отвън-навътре, иновация отвътре-навън, свързана иновация, съвместна иновация. (Jain, 2023), (ITONICS. The Ultimate Guide to Open Innovation) Дефинирането на първите три следва описаната по-горе логика, а съвместните иновации включват партньорство с външни страни (конкуренти, стартиращи фирми и други организации) за съвместно разработване и комерсиализиране на идеи, технологии и знания.

Тези класификации не са взаимноизключващи се, а по-скоро допълващи се, стремящи се да обхванат разнообразието от форми на ОИ.

6. Заключение

ОИ са различни от традиционния подход на затворените в рамките на дадена организация иновации. Те залагат на привличането на външни знания, източници и ресурси на иновации, които да се използват за постигане на фирмените цели. ОИ предлагат редица ползи, но също така и предизвикателства пред организациите. Прилагането им изисква наличие на определени предпоставки, съблюдаване на множество фактори, сред които с ключово значение са ефективната координация и комуникация между различните вътрешни и външни заинтересовани страни.

Тази публикация е създадена в рамките на проект ИП2-2024 „Перспективи и предизвикателства пред внедряване на отворени иновации в публичния сектор в България“, финансиран от държавната субсидия за насърчаване на научно-изследователската дейност в ДВУ.

Използвани източници

Гълъбова, Б. (2020) Отворените иновации като възможност за развитие на бизнес организацията. // Science and technologies: Volume X, 2020, Number 6: SOCIAL STUDIES, с. 22-23, https://www.sustz.com/journal/0/1960.pdf

Димитрова, Я. (2018) Отворената иновация – характеристики, особености и предимства. // Икономика и мениджмънт, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград, година XIV, бр. 1/2018, https://www.researchgate.net/publication/325153172_Otvorenata_inovacia_-_harakteristiki_osobenosti_i_predimstva_Open_Innovation_-_characteristics_features_and_advantages

Нетов, Н., М. Семова. (2010). Отворени иновации и академично предприемачество, https://www.researchgate.net/publication/279674961_OTVORENI_INOVACII_I_AKADEMICNO_PREDPRIEMACESTVO_OPEN_INNOVATIONS_AND_ACADEMIC_ENTREPRENEURSH IP

Capgemini Research Institute. (2023) The power of open minds: How open innovation offers benefits for all. https://prod.ucwe.capgemini.com/wp-

content/uploads/2023/05/CRI_Open-innovation_Report_Final-Draft_12062023_Web-File.pdf
Chesbrough, H. (2006). Open innovation: A new paradigm for understanding industrial innovation. In Open innovation: Researching a new paradigm, ed. H. Chesbrough, W.Vanhaverbeke, and J. West, Oxford: Oxford University Press.
Chesbrough, H. and Bogers, M. (2014), "Explicating open innovation: clarifying an emerging paradigm for understanding innovation", in Chesbrough, H., Vanhaverbeke, W. and West, J. (Eds.), New Frontiers in Open Innovation, Oxford University Press, Oxford.
Chesbrough, Henry, (2003a). Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Boston: Harvard Business School Press.
Dahlander, L. and M. Wallin (2020) Why Now Is the Time for "Open Innovation". https://hbr.org/2020/06/why-now-is-the-time-for-open-innovation
Ennomotive. Open innovation. Accelerating your innovation results. https://www.ennomotive.com/open-innovation/
European Commission (2016) What is Open Innovation? https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/what-open-innovation
HYPE. Open Innovation: Nearly everything you need to know. https://www.hypeinnovation.com/open-innovation-guide
Jain, N. (2023) What is Open Innovation? Definition, Types, Model and Best Practices. https://ideascale.com/blog/what-is-open-innovation/
Könighofer, D. (2023) Open Innovation vs. Closed Innovation: How to establish a resilient culture of open innovation and prevent closed innovation from returning unintentionally. https://www.lead-innovation.com/en/insights/english-blog/open-innovation-vs.-closed-innovation
Isomäki, A. (2018) Open Innovation – What It Is and How to Do It. https://www.viima.com/blog/open-innovation
ITONICS. The Ultimate Guide to Open Innovation. https://www.itonics-innovation.com/open-innovation-guide
Murphy, R. (2022) What is Open Innovation? https://www.plusxinnovation.com/blog/what-is-open-innovation
Open Innovation. https://openinnovation.eu/open-innovation/
Open Innovation: definition and explanation. https://oxford-review.com/oxford-review-encyclopaedia-terms/encyclopaedia-open-innovation-definition-explanation/
Open Innovation - Definitions, Benefits and Examples. https://innovatingsociety.com/open-innovation-definitions-benefits-and-examples/
Pop, O. (2022) Three open innovation models: Which is the right one for your organization? https://www.hypeinnovation.com/blog/open-innovation-models
Smith, J., R. Gay and R. Montagnon. (2020) Open innovation – Embracing collaboration. WIPO Magazine, June 2020, https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2020/02/article_0005.html
Yoon B, Shin J, Lee S. (2016) Open Innovation Projects in SMEs as an Engine for Sustainable Growth. *Sustainability*. 2016; 8(2):146. https://doi.org/10.3390/su8020146